

SEMANTOGRAFIYA USULLARI

Akbarov Hasan Uzbekxonovich

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
Tarjimashunoslik va xalqaro jurnalistika kafedrası
Sinxron tarjima (arab tili) mutaxassisligi
2 kurs magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7895595>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 18-mart 2023 yil
Ma'qullandi: 24-mart 2023 yil
Nashr qilindi: 27-mart 2023 yil

KEY WORDS

sinxron tarjima, leksik texnika, xalqaro qisqartmalar, ramzlar, belgilar, arab va rim raqamlari.

ABSTRACT

Bugungi kunda O'zbekiston jahon hamjamiyatida tobora mustahkam o'ringa ega bo'lib bormoqda. Ayniqsa, ta'lim sohasi jadal rivojlanib, yangi fanlar, zamonaviy yo'nalishlar amaliyotga keng tatbiq qilinmoqda. Yurtboshimiz Shavkat Mirziyoyevning joriy yilga "Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" deb nom berganligining zamirida ham chuqur mazmun aks etgan. Mamlakatimizning xalqaro munosabatlari kengayib borgani sari yetuk tarjimon-mutaxassislarga talab va ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu maqola hozirda ketma-ket tarjimada keng qo'llanilayotgan yangi semantografiya yo'nalishining ahamiyati, qonun-qoidalari, tez yozuv sirlari va sohaning bugungi kundagi dolzarbligiga qaratilgan. Hozirgi kunda yetuk va malakali konferensiya tarjimoni bo'lib yetishish uchun zamonaviy semantografik bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish nihoyatda muhim. Ma'lumki, "tez yozuv san'ati" asosan ketma-ket tarjimada, uzoq ma'ruzalar bilan ishlash jarayonida, shuningdek, muzokaralar paytida tarjimondan transkript yoki suhbat yozuvini tez vaqt oralig'ida tayyorlashni talab qilgan vaziyatlarda qo'llaniladi. Ba'zi tez yozish usullaridan bir vaqtning o'zida ham sinxron tarjima qilish, ham aniq, to'liq ma'lumotni yozib olishda foydalaniladi. Ushbu maqolada muallif mavzuning ana shunday muhim xususiyatlariga e'tibor qaratadi.

Tarjima semantografiyasini egallashdagi muvaffaqiyat, boshqa har qanday professional faoliyat kabi, tegishli ko'nikma va qobiliyatlarni shakllantirish darajasi bilan belgilanadi. Qobiliyat va ko'nikmalar – bu eng yaxshi tarzda qanday ishlashni o'rganish kerak bo'lgan operatsiyalar va harakatlardir.

Semantografiya ikkita asl g'oyaga asoslanadi:

Grafik belgi bilan harf yoki hatto bitta soʻzni emas, balki tushunchalarning butun toifasini tasvirlash.

Belgilarni zanjirda emas, sinxron emas, balki sintaktik funksiyalariga qarab tekislikdagi maʼlum nuqталarda ajratish va ular orasidagi oʻqlarni oʻzaro bogʻlash. Qisqartirish bilan, tarjimon, maʼlum qoidalarga koʻra, butun jumalarni bitta belgi shaklida yozadi va shunchaki uni boshqa tilda oʻqiydi.

Tarjimon natijalarga erishishning eng maqbul yoʻlini taʼminlaydigan maʼlum kompensatsion strategiyalarga murojaat qiladi. Sinxron tarjima qilishda bunday strategiyalardan biri bu tarjima semantografiyasi. Eslatib oʻtamiz, sinxron tarjima qilishda biz asl xabarni idrok etish jarayonida va yozuv maʼlumotlariga asoslangan tarjima qilingan xabarni yozishni oʻz ichiga oladigan, konferensiya tarjimasi vaziyatlarida ishlatiladigan, toʻgʻridan-toʻgʻri, bir tomonlama, kontaktli, asbobsiz tarjimani tushunamiz.

Tarjima semantografiyasi, bu oʻz navbatida, biz tezkor nusxa koʻchirish holatida oʻzboshimchalik bilan uzoq nutq segmentini idrok etish jarayonida aqliy qayta ishlash va maʼlumotni yozib olishning analitik-sintetik jarayoni. Ushbu maqola doirasida biz ana shu jarayonda yozib olish uchun tilni tanlash muammosini hal qilmoqchimiz. Taʼkidlash joizki, yozuv tilini tanlash masalasi tarjima doiralarida eng koʻp muhokama qilinadigan masalalardan biridir. Biz shuni anglatadiki, tarjimon maʼlum vaqt ichida ushbu tarjima vaziyatida buni amalga oshirish uchun qulay va oqilona tilda yozadi, chunki yozuvda tezlik ham muhimdir. Semantografiyaning barcha usullarini uch guruhga ajratamiz: leksik, grammatik va tarkibiy. Leksik texnikaga quyidagilar kiradi: qisqartirilgan harflar yozish; indekslash qisqartirish; raqamli belgilar;belgi. Leksik texnikaning belgidan foydalanishiga quyidagi misollarni keltirish mumkin:

Ramzlarning qoʻllanilishiga misollar

في مُسكُو اجتمع الرئيس الروسي فلاديمير بوتين مع طه ياسين رمضان نائِب الرئيس العراقي و أجريَا
مُحَادَثَاتٍ تَرَكَّزَتْ على دَعْمِ سُبُلِ إنهاء العقوبات المفروضة على العراق ، والمشروعات النَّفْطِيَّةِ والدُّيُونِ
المستَحَقَّةِ لِمُوسكُو على العراق.

Rossiya prezidenti Vladimir Putin Moskvada Iroq vetsi prezidenti Toha Yosin Ramazon bilan uchrashdi. Ular Iroqqa nisbatan joriy etilgan sanksiyalarini tugatish yoʻllarini qoʻllab-quvvatlash, neft loyihalari va Iroqning Moskvaga qarzlari haqida suhbatlashdi.

RU

VI.Put. Mos.da Iroq v

Toha Yo. Ram b-n → | ←

6/ Iroq ← ⊗ ×

≈

↑

ø

Loyiha va Iroq

Mos. Qarz haq.

“ “

ويقوم رمضان بزيارة إلى روسيا التقى خلالها وزير الخارجية الروسي إغور إيفانوف وسلمه رسالة من الرئيس العراقي إلى الرئيس بوتين.

Ramazon Rossiyada bo'lgan vaqtda Rossiya tashqi ishlar vaziri Igor Ivanov bilan uchrashdi va Iroq prezidentining president Putinga maktubini topshirdi.

Ram. RU

↘

RU

✉ V igor. Ivanov → | ←

va Iroq

Putin

→

وَدَعَتْ مُوسَكُو مِنْذُ فَنْرَةِ طَوِيلَةٍ لِرَفْعِ الْعُقُوبَاتِ التِّجَارِيَّةِ الَّتِي فَرَضَتْهَا الْأُمَّمُ الْمُتَّحِدَةُ عَلَى الْعِرَاقِ، وَ الْغَاءِ مِنْطَقَتِي الْحَظْرَةِ الْجَوِّيِّ اللَّتَيْنِ فَرَضْتَهُمَا الْوَلَايَاتُ الْمُتَّحِدَةُ وَ بَرِيطَانِيَا عَلَى شِمَالِ وَجَنُوبِ الْعِرَاقِ

Moskva uzoq vaqtdan beri BMT Iroqqa nisbatan joriy qilgan savdo sanksiyalarini bekor qilishni Shimoliy va janubiy Afrikada AQSh tomonidan joriy etilgan ikkita parvoz ta'qiqlangan hududni bekor qilishni talab qildi.

Mos. Uzoq.vaqt.

BMT

Iroq ← ⊗ ⊕ ×

SH va JA.AFR

AQSH →

2 ⊕ ⊗ □ S ←

ولكن روسيا تقول إنها ستلتزم بالعقوبات طالما بقيت مفروضة على العراق.

Lekin Rossiya Iroqqa nisbatan joriy etilgan sanksiyalar davom etarkan ularga amal qilishni aytmoqda.

RU. Iroq ← ⊗

~>
⊕

أجرى السيد الرئيس عبد الفتاح السيسي اليوم اتصالاً هاتفياً مع الرئيس إلهام علييف، رئيس جمهورية أذربيجان، حيث توجه سيادته بالتهنئة بمناسبة حلول شهر رمضان المعظم، داعياً الله أن يعيدها على الأمة الإسلامية كافة بالخير والبركات.

Bugun Prezident Abdulfattoh as-Sisi Ozarbayjon Respublikasi Prezidenti Ilhom Aliyev bilan telefon orqali muloqot qilib, uni muqaddas Ramazon oyi munosabati bilan tabriklab, butun islom xalqiga Allohdan ezgulik va barakalar so'radi.

Bugun

Abd.Fatoh Sisi

Ozar

I.Aliev

Tel.

“ ”

→ Ramazon

Oy.Tabr.

Islom

x.ga

Alloh dan ezg. va baraka ?

أعرب الرئيس الأذري عن امتنانه للتهنئة واللفتة الكريمة من السيد الرئيس، مشيرًا إلى تطع بلاده المتبادل
لفتح آفاق جديدة للتعاون بين البلدين الصديقين، ومتمنيًا موفور التقدم والرخاء لمصر حكومةً وشعبًا.

*Ozarbayjon prezidenti tabrik va samimiyluk uchun minnatdorlik bildirib, o'z mamlakati ikki
do'st davlat o'rtasidagi hamkorlikda yangi ufqlarni ochishga intilayotganini ta'kidladi, Misr
hukumati va xalqiga farovonlik tiladi.*

Ozar

⊙

Tabr. va sam uch-n.

minnat ↓

Ozar

‘ 2

⊙ [↗

⊙ “

3 ✓

Misr

⚡ ?

Xulosa.

Yuqoridagilardan kelib chiqib quyidagi vazifalarni amalga oshirish lozim bo'ladi:

Tarjima dominantlarini aniqlash va asl matnning turli darajalarida tarjima muammolarini
hal qilish usullarini bashorat qilish orqali asl matnni tahlil qilish texnikasini o'zlashtirish;

Maksimal kommunikativ effektga erishish uchun tarjima qilinayotgan matnning xususiyatini va tarjima shartlarini hisobga olgan holda tezkor tarjima qilish texnikasi va texnologiyalaridan foydalanishni o'rganish;

O'zbek va sharq tillarida professional tarjimon nutqiga mos keladigan tarjima matni idiomatik darajasini ta'minlash; o'zbek va sharq tillaridagi tarjima matnining leksik muvofiqligi, shuningdek grammatik va stilistik me'yorlarga rioya qilinishini ta'minlash.

Har xil til darajalarida sinxron va aniq tarjima qilish uchun kommunikativ vazifalarni hisobga olgan holda tarjima yozishmalarini tanlash va tarjima jarayonida ramzlarni qo'llash ko'nikmalarini egallash.

References:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston. 2017.– B.13;
2. Mirziyoyev Sh. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent: O'zbekiston, – 2016. – B.15;
3. Аликина Е.В. Переводческая семантография запись при устном переводе.-Москва: Восток-Запад,2006.-Б.13;
4. AbduazizovA, XolbekovM. Atoqli tarjima nazariyotchisi // O'zbekiston adabiyoti va san'ati, 2012,14 dekabr;
5. Muhammadjon Xolbekov,«Jahon adabiyoti» jurnali, 2013;
6. Xodjayeva N. Sinxron tarjimada tema va rema tushunchasi. // O'zbek sharqshunosligi: buguni va ertasi № 5 (ilmiy to'plam). – Toshkent: 2014;
7. Воеводина Т.В. Устный перевод в коммуникативном аспекте и его соотношение с другими видами перевода//Тетради переводчики Вып. 20. – Москва: Высш. шк., 1983;
8. Кочкина З.А. Некоторые особенности деятельности синхронного переводчика. Тезисы докладов на II съезде Общества психологов , вып. 1. Москва, АПН, 1963;
9. Мишкурлов Э.Н. История арабоязычной переводческой традиции: начало пути. Вестник Московского университета. Серия 22. –
10. Internet saytlari
11. <https://saviya.uz/ijod/adabiyotshunoslik/tarjima-na-zariyasi-fan-sifatida/>
12. <https://www.youtube.com/watch?v=HJNRW3TKULA>
13. <http://ziyouz.uz/adabiyot>
14. <https://ar.wikipedia.org/wiki/>